

Seksuelle overgrep mot barn

Av

Elin Svendsen og Alexander Gjermundshaug

Romerikes Blad

Journalister:

Elin Svendsen: elsv@rb.no, telefon 91 73 47 15

Alexander Gjermundshaug: algj@rb.no, 95 15 83 68

Redaksjon:

Romerikes Blad

Roseveien 1

2007 Kjeller

Telefon: 63 80 50 50

Prosjekt:

Seksuelle overgrep mot barn

Publiseringsliste:

- 26. april:** Overgriperne slipper unna
Tar grep mot overgrep
- 27. april:** Voldtatt av pappa
Oversikt: Dømt for seksuelle overgrep mot barn i familien
Valgte seg stedatteren
- 2. mai:** Snakker ofrenes sak
- 3. mai:** Vanskelig å avsløre kvinner
- 6. mai:** Overgriperen infiltrerte familien
- 8. mai:** - Ofte like ille for foreldrene
- 10. mai:** Politisommel gir mildere straffer
- 14. mai:** - Jeg bebreider meg selv. Jeg har påført ungene mine mye vondt
- 22. mai:** Elever lærer ikke om overgrep
- 25. mai:** Tiden jobber for overgriperen
- 29. mai:** En mulighet til å bli trodd
- 30. mai:** Frikjent, men må betale erstatning
- 3. juni:** - En utilgivelig tabbe av skolen
- 7. juni:** Ny politiattest vil avsløre mer
- 10. juni:** Overgriper krever samvær
- 19. juni:** Krever strengere straffer

Innledning

Til sammen er det skrevet rundt 20 artikler om seksuelle overgrep mot barn i en periode fra slutten av april til midten av juni 2013. Sakene sto både på nyhetsplass og i featuremagasinet i Romerikes Blad. Sakene ble også publisert på nett.

I artikkelserien har vi snakket med både ofre, gjerningspersoner, pårørende, politikere, eksperter, forskere, politi og organisasjoner.

Artikkelserien ble godt mottatt av våre lesere. Vi har fått mange tilbakemeldinger om hvor viktig det er å ta opp et så vanskelig og tabubelagt tema og at sakene kan være med å få flere barn og unge som utsettes for overgrep, til å melde fra og på den måten få hjelp.

Slik kom arbeidet i gang

I løpet av vinteren 2013 møtte to lærere, to stefedre, en mor og et foreldrepar fra Romerike i retten tiltalt for seksuelle overgrep mot barn. To av sakene, Alvdal-saken og Nes-saken, er omtalt som de verste overgrepssakene mot barn noen sinne her i landet. I begge sakene har hovedpersonene blitt dømt til det som hittil er landets strengeste straffer for seksuelle overgrep mot barn. Samtidig har det også i tingretter og lagmannsretter andre steder i landet gått flere overgrepssaker som har skapt debatt, som Vågås-saken.

Alle er enige om at seksuelle overgrep mot barn er et samfunnsproblem, men det finnes ingen sikker statistikk som sier noe om hvor mange barn og unge som utsettes for seksuelle overgrep. Romerikes Blad bestemte seg derfor å se nærmere på overgrep mot barn.

Hva var den sentrale problemstillingen i starten av prosjektet?

Vi ønsket å finne ut av følgende:

Omfanget av seksuelle overgrep mot barn?

Hvem er ofrene?

Hvem er overgriperne?

Som sagt finnes det ingen sikker statistikk på hvor mange barn og unge som utsettes for seksuelle overgrep. Den siste undersøkelsen i Norge ble gjennomført i 2007.

Undersøkelsen var en selvrapporteringsstudie blant 7.000 avgangselever i videregående skole. Her svarte 15 prosent av jentene og sju prosent av guttene at de har blitt utsatt for alvorlige seksuelle krenkelser en gang i oppveksten.

Vi bestemte oss for å starte med dommer. Hvor mange dømmes for seksuelle overgrep sammenlignet med hvor mange som anmeldes? Vi innhentet derfor samtlige overgrepssaker mot barn på Romerike de siste ti årene. Dette for å kunne se omfanget og utviklingen av slike saker i et lengre perspektiv. De siste ti årene har vold og overgrep mot barn også vært et politisk satsningsområde.

Ikke alle overgrepssaker ender i rettsapparatet, og det er grunn til å tro at mørketallene er store. Likevel vil dommene i overgrepssaker si noe om både offer og gjerningsperson.

Etter hvert som vi begynte å lese dommer, bestemte vi oss også for å se nærmere på:

Hva skjer med overgrepsofrene?

Hva skjer med overgriperne?

Hvordan tar samfunnet seg av ofrene?

Hva gjøres for å forebygge seksuelle overgrep?

Innhenting av dommer

Mens det var enkelt å få ut antall anmeldelser av seksuelle overgrep mot barn fra politiet, var det umulig å få en ferdig oversikt over hvor mange saker som havner i rettsapparatet. Dermed måtte vi gjøre jobben selv.

Det finnes to tingretter på Romerike, Øvre Romerike tingrett og Nedre Romerike tingrett. Totalt 13 romerikskommuner sokner til de to tingrettene.

Dommer i straffesaker som går tilbake i tid, er ikke arkivert i et søkbart arkiv. Lovdata Pro har riktignok et søkbart arkiv, men her finner man kun publiserte dommer og det er derfor langt fra et fullstendig arkiv. Det var derfor nødvendig å møte fysisk opp i de to tingrettene for å bla gjennom dommer. Vi tok kontakt med sorenskriverne i de to tingrettene, skrev en søknad og fikk grønt lys.

Dommene vi var ute etter er arkivert i permer. Permene inneholder dommer i samtlige avgjorte straffesaker de siste ti årene. Vi bestemte oss for å se etter paragrafene i straffeloven som omhandler overgrep mot barn.

Vi har ikke tall på hvor mange permer eller dommer vi har bladd gjennom for å finne fram til overgrepssakene, men det er snakk om flere tusen. Dette arbeidet tok cirka sju fulle arbeidsdager for to personer. Vi tok også en runde i lagmannsretten for å sjekke dommer som var anket. Både i de to tingrettene og i lagmannsretten ble vi møtt med stor velvilje.

Vi ønsket å ha tilgang til dommene. Det var derfor nødvendig å ta kopi. For å få fortgang i arbeidet ble dommene avfotografert ved hjelp av Iphone. Disse ble senere gjort om til søkbare pdf-filer.

I forkant hadde vi utarbeidet et skjema der all informasjon vi var ute etter ble notert. Skjemaet inneholdt blant annet informasjon om alder, relasjon og kjønn på offer og

gjerningsmann. Vi noterte også om gjerningspersonen hadde erkjent skyld, aktors påstand om straff og faktisk straff og en kort beskrivelse av hva gjerningspersonen var dømt for, for å nevne noe.

All denne informasjonen ble til slutt lagt inn et exellark.

Da vi var ferdige med innhenting og registrering, satt vi på et unikt tallmateriale:

- 82 personer på Romerike er dømt for seksuelle overgrep mot til sammen 100 barn og unge.
- 2 overgripere er dømt to ganger i løpet av perioden.
- 10 personer er frikjent.
- 57 av overgriperne har begått flere overgrep mot offeret, mens 12 er dømt for overgrep mot flere barn.
- Overgriperne er i hovedsak menn. De aller fleste er omsorgspersoner eller naboer, venner og bekjente av familien. Tillitspersoner som lærere, idrettsledere og ungdomsklubbledere er også blant overgriperne.
- Samtidig viste tall fra politiet på Romerike at det ble mottatt 672 anmeldelser for overgrep mot barn i perioden 2003-2012. Det betyr at sju av åtte anmeldelser om seksuelle overgrep mot barn, henlegges.

Gjennomgangen viste også at:

- **Politisommel gir mildere straffer.** Politikerne vil ha raskere etterforskning av seksualforbrytelser. På Romerike får hver tredje barneovergriper mildere straff på grunn av sommel hos politiet. Vår gjennomgang viste at mange fikk strafferabatt.
- **Over halvparten av ofrene har store psykiske skader.** Der det ikke er påvist skade ennå, legger retten til grunn av senskader vil oppstå.
- **Få kvinner er dømt for overgrep.**

I tillegg skrev vi om andre problemstillinger som ofre og pårørende møter:

- **Tiden jobber for overgriperen.** Vi problematiserte foreldelsesfristen. Vi fortalte historien til to søstre som ble misbrukt av faren sin. Men da de omsider tok mot til seg og anmeldte, var sakene foreldet.
- **Seksuelle overgrep inngår ikke i skolens læreplan.** Elever får seksualundervisning på skolen, men det er opp til hver enkelt skoleansatt om de vil ta opp tema som overgrep. Alle ofrene vi snakket med mener det er viktig å snakke om overgrep så tidlig som mulig slik at de kan søke hjelp.
- **Voldsoffererstatning.** Det stilles strenge bevis til seksuelle overgrep i rettsapparatet

Kontakt med ofre og gjerningspersoner

Seksuelle overgrep er vanskelig å bevise. Få bevis gjør at det ofte blir ord mot ord. Vi hentet stort sett alle våre caser fra dommene. På den måten kunne vi forholde oss til det retten hadde lagt til grunn. Vi gikk systematisk gjennom alle dommene og fant aktuelle caser som vi tok kontakt med.

Det var viktig for oss å finne overgrepsofre som var rukket å bli voksne. Selv om dette er et sårt og vanskelig tema, ikke minst fordi de fleste overgripere er barnas nærmeste omsorgsperson, stilte ofrene og dere pårørende seg likevel positive til å fortelle sine historier. Alle var av den oppfatning at seksuelle overgrep skal snakkes ihjel, ikke ties ihjel.

Det første intervjuet var med ei jente som ble jevnlig voldtatt av sin egen far i sju år, fra hun var sju til 14 år.

Det var langt mer utfordrende å finne overgripere som ville si noe. Majoriteten av overgriperne nekter for å ha forgrepet seg, så dem var det ingen grunn til å ringe. Til slutt fikk vi en stefar i tale.

Etter hvert som vi begynte å trykke saker, tok også ofre og pårørende kontakt med oss. De tok opp tema og problemstillinger som vi ikke hadde tenkt på selv.

Det er ikke å legge skjul på at overgrepssaker er tungt stoff. De inneholder grufulle beskrivelser og triste menneskeskjebner. En gjennomgang av dommene viser at over halvparten av ofrene sliter med store psykiske skader. I de fleste saker der det ikke var påvist psykiske skader, la retten til grunn at senskader vil oppstå. Også pårørende sliter med skyldfølelse og post traumatisk stresslidelse.

Det er derfor nødvendig å bygge tillitt. Vi brukte mye tid på å snakke med ofrene og deres pårørende.

Utfordringer og etiske problemstillinger

Illustrasjoner er ofte vanskelig når vi snakker om et tema som seksuelle overgrep. Det er umulig å unngå at det blir mange anonyme bilder. Kun en av våre kilder er åpen, det er daværende stortingspolitiker for Høyre, André Oktay Dahl fra Romerike. Han forteller åpent sin historie.

Vi forsøkte bevisst å variere de anonyme bildene. I tillegg søkte vi andre illustrasjoner, både grafikk, tegninger og illustrasjonsbilder.

En gjennomgang av dommene viser at seksuelle overgrep mot barn gjøres av voksne omsorgspersoner, enten foreldre, stepforeldre eller andre som har nær tilknytning til barnet. I featurmagasinet presenterte vi på dag nummer to en oversikt over samtlige familiemedlemmer som var dømt for seksuelle overgrep. Vi hadde en intern diskusjon med redaksjonsledelsen om hvor mye vi skulle identifisere. Særlig gikk diskusjonen på om vi skulle navngi kommunen der gjerningsperson og offer kommer fra. I Alvdal-saken fikk romerikskommunen Gjerdrum og barnevernet der kritikk for ikke å ha tatt bekymringsmeldinger om familien alvorlig. På Romerike finnes det også nesten like mange lensmannskontor som kommuner, det er i hovedsak disse som hittil har etterforsket overgrepssaker. Det betyr at mange overgrepssaker i en kommune kan bety at lensmannskontoret

velger å prioritere slike saker sammenlignet med andre lensmannskontorer med færre saker. Å navngi kommuner kan derfor være av en viss betydning.

Dersom vi falt på en slik beslutning ville vi imidlertid måtte trå varsomt med omtale i andre planlagte saker. Det finnes mange små lokalmiljøer på Romerike. Dess mer detaljerte opplysninger, dess større mulighet for identifisering av ofrene.

Det ble bestemt at vi droppet kommunenavn og i stedet skrev om overgrepet hadde skjedd på Øvre eller Nedre Romerike. Dermed sto vi friere i sakene vi omtalte.

Hva er nytt?

- Det har aldri vært foretatt en gjennomgang av familievoldssaker fra anmeldelse til eventuell dom slik Romerikes Blad har gjort. I den vedtatte Handlingsplan mot vold i nære relasjoner «Et liv uten vold 2014-2017» er dette ett av tiltakene som skal gjøres i løpet av de neste årene.
- I historien om familien som opplevde at sønnens lærer infiltrerte familien i flere år for så å forgripe seg på deres eldste sønn i tillegg til flere andre gutter, avslørte Romerikes Blad at kommunen aldri hadde bedt om politiattest da læreren ble ansatt. Læreren hadde tidligere nakenfotografert en ung gutt mens han var ansatt på en skole i Oslo. Familien planlegger nå søksmål mot den aktuelle kommunen.